

**Φόρος τιμής στην Μαργκερίτ
Ντυράς, περί της Σαγήνευσης της
Λολ Β. Στάιν
Άλλα γραπτά, σελ. 191-197**

**Hommage fait à Marguerite Duras du
Ravissement de Lol V. Stein
Autres écrits, p. 191-197**

Ζακ Λακάν

Το έντυπο δημιουργήθηκε από το Φόρουμ Ψυχανάλυσης
του Λακανικού Πεδίου της Αθήνας και προορίζεται για
αποκλειστική χρήση των μελών του Φόρουμ και της Σχο-
λής Ψυχανάλυσης του Λακανικού Πεδίου.

Document publié par le Forum de Psychanalyse du
Champs Lacanien d'Athènes et destiné à l'usage interne
aux membres du Forum et de l'Ecole de Psychanalyse du
Champs Lacanien.

Jacques Lacan

Hommage fait à Marguerite Duras du Ravissement de Lol V. Stein

Autres écrits, p. 191-197

Éditions du Seuil, 2001, Paris

Ζακ Λακάν

Φόρος τιμής στην Μαργκερίτ Ντυράς, περί της Σαγήνευσης της Λολ Β. Στάιν

Άλλα γραπτά, σελ. 191-197

Εκδόσεις, Seuil, 2001, Παρίσι

Version bilingue

Δίγλωσση έκδοση

Document interne à l'Internationale des Forums du Champs Lacanien et destiné à ses membres.

Το παρόν έντυπο προορίζεται για αποκλειστική χρήση των μελών της Διεθνούς των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου.

Traduction :

Maria Koukoumaki

La traduction de ce texte a été réalisée dans le cadre des travaux du forum de psychanalyse du Champ lacanien d'Athènes.

Grand merci à Panos Seretis qui a apporté une aide précieuse avec ses remarques, tant au niveau de la traduction que de la rédaction du texte.

Athènes 2023

Μετάφραση:

Μαρία Κουκουμάκη

Η μετάφραση του κειμένου αυτού πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο εργασιών του Φόρουμ Ψυχανάλυσης του Λακανικού Πεδίου Αθήνας από την Μαρία Κουκουμάκη. Στην εργασία αυτή, πολύτιμη βοήθεια προσέφερε ο Πάνος Σερέτης με τις παρατηρήσεις του, τόσο στη μετάφραση, όσο και στη σύνταξη του κειμένου.

Αθήνα 2023

Du ravissement, – ce mot nous fait énigme. Est-il objectif ou subjectif à ce que Lol V. Stein le détermine ?

Ravie. On évoque l'âme, et c'est la beauté qui opère. De ce sens à portée de main, on se dépêtrera comme on peut, avec du symbole.

Ravisseuse est bien aussi l'image que va nous imposer cette figure de blessée, exilée des choses, qu'on n'ose pas toucher, mais qui vous fait sa proie.

Les deux mouvements pourtant se nouent dans un chiffre qui se révèle de ce nom savamment formé, au contour de l'écrire : Lol V. Stein.

Lol V. Stein : ailes de papier, V ciseaux, Stein, la pierre, au jeu de la mourre tu te perds.

On répond : O, bouche ouverte, que veux-je à faire trois bonds sur l'eau, hors-jeu de l'amour, où plongé-je ?

Cet art suggère que la ravisseuse est Marguerite Duras, nous les ravis. Mais si, à presser nos pas sur les pas de Lol, dont son roman résonne, nous les entendons derrière nous sans avoir rencontré personne, est-ce donc que sa créature se déplace dans un espace dédoublé ? ou bien que l'un de nous a passé au travers de l'autre, et qui d'elle ou de nous alors s'est-il laissé traverser ?

Σαγήνευση³, για εμάς ετούτη η λέξη συνιστά αίνιγμα. Άραγε, πρόκειται για κάτι αντικειμενικό ή υποκειμενικό αναφορικά μ' αυτό που προσδιορίζει η Λολ Β. Στάιν;

Σαγηνευμένη. Επικαλούμαστε την ψυχή, κι αυτό που επενεργεί είναι η ομορφιά. Μ' αυτή την έννοια ανά χείρας, θα απεμπλακούμε, όπως μπορούμε, με κάποιο σύμβολο.

Βεβαίως, σαγηνευτική, είναι, επίσης, και η εικόνα που θα μας επιβάλλει αυτή η φιγούρα της τραυματισμένης, της εξόριστης απ' τα πράγματα, την οποία δεν τολμούμε ν' αγγίξουμε, η οποία, όμως, μας καθιστά λεία της.

Οστόσο, οι δυο τάσεις δένονται σ' ένα ψηφίο που αποκαλύπτεται μέσω αυτού του σοφά διαμορφωμένου ονόματος, που το περίγραμμα της γραφής του είναι: Lol V. Stein.

Lol V. Stein: χάρτινα φτερά, Β ψαλίδι, Stein, η πέτρα, στο παιχνίδι της αγάπης/μόρρας⁴ χάνεσαι.

Απαντάμε: Ο, στόμα ανοιχτό, άραγε τι τα θέλω τα τρία πηδηματάκια στο νερό, εκτός παιχνιδιού της αγάπης, που άραγε βυθίζομαι;

Αυτή η τέχνη υπαινίσσεται ότι η σαγηνεύτρια είναι η Μαργκερίτ Ντυράς, κι εμείς οι σαγηνευμένοι. Αν, όμως, επιταχύνουμε τον ρυθμό του βήματος μας στον βηματισμό της Λολ, που αντηχεί στο μυθιστόρημά της, τον ακούμε πίσω μας δίχως να έχουμε συναντήσει κάποιον, μήπως, λοιπόν, το πλάσμα της μετακινείται σ' έναν αναδιπλασιαζόμενο χώρο; Ή μήπως ο ένας από εμάς έχει περάσει μέσα απ' τον άλλον, και ποιος είναι αυτός που αφέθηκε να διαπεραστεί, εκείνη ή εμείς;

Où l'on voit que le chiffre est à nouer autrement car pour le saisir, il faut se compter trois.

Lisez plutôt.

La scène dont le roman n'est tout entier que la remémoration, c'est proprement le ravissement de deux en une danse qui les soude, et sous les yeux de Lol, troisième, avec tout le bal, à y subir le rapt de son fiancé par celle qui n'a eu qu'à soudaine apparaître.

Et pour toucher à ce que Lol cherche à partir de ce moment, ne nous vient-il pas de lui faire dire un « je me deux », à conjuguer douloir avec Apollinaire ?

Mais justement elle ne peut dire qu'elle souffre.

On pensera à suivre quelque cliché, qu'elle répète l'événement. Mais qu'on y regarde de plus près.

C'est à voir gros qu'il est reconnaissable dans ce guet où Lol désormais maintes fois reviendra, d'un couple d'amants dans lequel elle a retrouvé comme par hasard, une amie qui lui fut proche avant le drame, et l'assistait à son heure même : Tatiana.

Ce n'est pas l'événement, mais un nœud qui se refait là. Et c'est ce que ce nœud enserre qui proprement ravit, mais là encore, qui ?

Le moins à dire est que l'histoire met ici quelqu'un en balance, et pas seulement parce que c'est lui dont Marguerite Duras fait la voix du récit : l'autre partenaire du couple. Son nom, Jacques Hold.

Απ' όπου διαπιστώνουμε ότι το ψηφίο χρειάζεται να δεθεί διαφορετικά, διότι για να το αντιληφθούμε, πρέπει να υπολογιστούν τρεις.

Καλύτερα διαβάστε.

Ολόκληρο το μυθιστόρημα δεν αποτελεί παρά μια αναμνημόνευση της σκηνής που είναι κυριολεκτικά η σαγήνευση των δύο εντός ενός χορού που τους συγκολλά, και μάλιστα υπό το βλέμμα της Λολ, τρίτη μαζί μ' όλη τη χοροεσπερίδα, υφίσταται την αρπαγή του αρραβωνιαστικού της από εκείνην που το μόνο που χρειάστηκε να κάνει ήταν να εμφανιστεί έξαφνα.

Και για να συλλάβουμε αυτό που από εκείνη τη στιγμή και μετά ψάχνει η Λολ, δεν μας έρχεται άραγε στο νου να την κάνουμε να πει κάτι της τάξεως «εγώ είμαι δυο/υποφέρω»⁵, να κλίνουμε, μαζί με τον Απολλιναίρ, το [ρήμα] υποφέρω; Όμως, ακριβώς, δεν μπορεί να πει ότι υποφέρει.

Θα σκεφτούμε, ακολουθώντας κάποιο κλισέ, ότι επαναλαμβάνει το συμβάν. Ας κοιτάξουμε, όμως, πιο προσεκτικά.

Αν κοιτάξουμε στη λεπτομέρεια, θα το αναγνωρίσουμε σ' αυτή την κατασκόπευση ενός ζευγαριού εραστών, στην οποία εφεξής η Λολ τόσο συχνά θα επανέλθει, και μέσα απ' την οποία θα ξαναβρεθεί με μια άλλοτε -πριν τη στιγμή του δράματος- στενή της φίλη: την Τατιάνα, που μάλιστα τότε της είχε συμπαρασταθεί.

Αυτό που εδώ ξαναφτιάχνεται δεν είναι το συμβάν, αλλά ένας κόμβος. Και εκείνο που ο κόμβος περισφίγγει είναι αυτό το οποίο κυριολεκτικά σαγηνεύει, αλλά και πάλι ποιον;

Το ελάχιστο που χρειάζεται να πούμε, είναι ότι σε τούτο το σημείο η ιστορία βάζει στο ζύγι, κι όχι μόνο γιατί η Μαργκερίτ Ντυράς τον καθιστά φωνή της διήγησης, τον άλλον παρτενέρ του ζευγαριού. Το όνομα του: Ζακ Χόλντ.

Car lui non plus, n'est pas ce qu'il paraît quand je dis la voix du récit. Bien plutôt est-il son angoisse. Où l'ambiguïté revient encore : est-ce la sienne ou celle du récit ? Il n'en est en tout cas pas simple montreur de la machine, mais bien l'un de ses ressorts et qui ne sait pas tout ce qui l'y prend.

Ceci légitime que j'introduise ici Marguerite Duras, y ayant au reste son aveu, dans un troisième ternaire, dont l'un des termes est le ravisement de Lol V. Stein pris comme objet dans son nœud même, et où me voici le tiers à y mettre un ravisement, dans mon cas décidément subjectif.

Ce n'est pas là un madrigal, mais une borne de méthode, que j'entends ici affirmer dans sa valeur positive et négative. Un sujet est terme de science, comme parfaitement calculable, et le rappel de son statut devrait mettre un terme à ce qu'il faut bien désigner par son nom : la goujaterie, disons le pédantisme d'une certaine psychanalyse. Cette face de ses ébats, d'être sensible, on l'espère, à ceux qui s'y jettent, devrait servir à leur signaler qu'ils glissent en quelque sottise : celle par exemple d'attribuer la technique avouée d'un auteur à quelque névrose : goujaterie, et de le démontrer comme l'adoption explicite des mécanismes qui en font l'édifice inconscient : sottise.

Επειδή ούτε κι εκείνος είναι αυτό που φαίνεται, όταν λέω η φωνή της διήγησης. Πολύ περισσότερο, συνιστά το άγχος της. Εκεί όπου η αμφισημία επιστρέφει ξανά: είναι το δικό του [άγχος] ή της διήγησης; Σε κάθε περίπτωση, δεν πρόκειται για έναν απλό παρουσιαστή του μηχανισμού, αλλά προφανώς για ένα από τα ελατήριά του και ο οποίος δεν ξέρει όλα όσα εκεί διακυβεύονται [σχετικά με τον ίδιο]. Τούτο με εξουσιοδοτεί να εισάγω εδώ την Μαργκερίτ Ντυράς, έχοντας εξάλλου την ομολογία της, στο πλαίσιο μιας τρίτης τριαδικότητας, της οποίας ο ένας από τους όρους είναι η σαγήνευση της Λολ Β. Στάιν η οποία λαμβάνεται ως αντικείμενο στον ίδιο της τον κόμβο, και όπου, να 'μαι ως ο τρίτος φέροντας, εν προκειμένω, μια σαγήνευση, αναμφισβήτητα υποκειμενική στην περίπτωσή μου.

Αυτό το σημείο δεν αφορά ένα μαδριγάλι, αλλά ένα ορόσημο μεθόδου, που σκοπεύω να επιβεβαιώσω ως προς τη θετική αλλά και την αρνητική του αξία. Ένα υποκείμενο είναι επιστημονικός όρος, ως κάτι ολότελα υπολογίσιμο, και η υπενθύμιση του καθεστώτος του θα έπρεπε να βάλει ένα τέλος σε ό,τι χρειάζεται ασφαλώς να πούμε με το όνομα του: τη σκαιότητα, ας πούμε, το περισπούδαστο μιας κάποιας ψυχανάλυσης. Αυτή η πλευρά των καμωμάτων της, να είναι δηλαδή ευαίσθητη, το ελπίζουμε, μ' αυτούς που ρίχνονται εκεί, θα έπρεπε να χρησιμεύσει ώστε να τους υποδείξει πως γλιστράνε σε κάποια ανοησία: για παράδειγμα, να αποδίδουν την αναγνωρισμένη τεχνική ενός συγγραφέα σε κάποια νεύρωση: σκαιότητα, και μάλιστα να την καταδεικνύουν ως τη σαφή υιοθέτηση μηχανισμών που συνιστούν το ασυνείδητο οικοδόμημα: ανοησία.

Je pense que, même si Marguerite Duras me fait tenir de sa bouche qu'elle ne sait pas dans toute son œuvre d'où Lol lui vient, et même pourrais-je l'entrevoir de ce qu'elle me dit la phrase d'après, le seul avantage qu'un psychanalyste ait le droit de prendre de sa position, lui fût-elle donc reconnue comme telle, c'est de se rappeler avec Freud qu'en sa matière, l'artiste toujours le précède et qu'il n'a donc pas à faire le psychologue là où l'artiste lui fraie la voie.

C'est précisément ce que je reconnaissais dans le ravissement de Lol V. Stein, où Marguerite Duras s'avère savoir sans moi ce que j'enseigne.

En quoi je ne fais pas tort à son génie d'appuyer ma critique sur la vertu de ses moyens.

Que la pratique de la lettre converge avec l'usage de l'inconscient, est tout ce dont je témoignerai en lui rendant hommage.

J'assure ici celui qui lit ces lignes à la lumière de la rampe près de s'éteindre ou revenue, voire de ces rives du futur où Jean-Louis Barrault par ces Cahiers entend faire aborder la conjonction unique de l'acte théâtral, que du fil que je vais dérouler, il n'est rien qui ne se repère à la lettre, au ravissement de Lol V. Stein, et qu'un autre travail fait à ce jour à mon école ne lui permette de ponctuer. Au reste je ne m'adresse pas tant à ce lecteur que je ne m'excuse de son for pour m'exercer au noeud que je détords.

Θεωρώ ότι, ακόμη και όταν η Μαργκερίτ Ντυράς μου υποδεικνύει, με τα ίδια της τα λόγια, ότι σ' όλο της το έργο δεν γνωρίζει από πού της έρχεται η Λολ, και μάλλον θα μπορούσα να το διαβλέψω ως προς αυτό που μου λέει η επόμενη φράση, ένας ψυχαναλυτής το μόνο πλεονέκτημα που έχει δικαίωμα να πάρει εκ της θέσεως του, ακόμα και αν του αναγνωρίζεται ως τέτοια, είναι να θυμηθεί μαζί με τον Φρόιντ ότι αναφορικά μ' αυτόν τον τομέα, ο καλλιτέχνης πάντα προηγείται και ότι δεν χρειάζεται ο ψυχαναλυτής να κάνει τον ψυχολόγο εκεί όπου ο καλλιτέχνης του διανοίγει τον δρόμο.

Για την ακρίβεια, πρόκειται γι' αυτό που αναγνωρίζω στη σαγήνευση της Λολ Β. Στάιν, όπου αποδεικνύεται ότι η Μαργερίτ Ντυράς γνωρίζει αυτό που διδάσκω χωρίς να με έχει διαβάσει.

Δεν ζημιώνω την ευφυία της στηρίζοντας την κριτική μου στην αρετή των μέσων της.

Το γεγονός ότι η πρακτική του γράμματος συγκλίνει με τη χρήση του ασυνειδήτου, είναι το μόνο για το οποίο θα καταθέσω, αποτίνοντας της, έτσι, φόρο τιμής.

Σ' αυτό το σημείο, διαβεβαιώνω όποιον διαβάζει τούτες τις γραμμές υπό το φως της δημοσιότητας που είναι έτοιμο να σβήσει ή να ξανανάψει, και μάλιστα απ' αυτές τις όχθες του μέλλοντος όπου ο Ζαν Λουί Μπαρό μέσω εκείνων των Τετραδίων έχει κατά νου να προσεγγίσει τη μοναδική σύζευξη της θεατρικής πράξης, ότι στο νήμα που θα ξετυλίξω, δεν υπάρχει τίποτα που να μην εντοπίζεται κατά γράμμα σχετικά με τη σαγήνευση της Λολ Β. Στάιν, και που και μια άλλη εργασία, που έχει γίνει μέχρι σήμερα στη σχολή μου, να μην του επιτρέπει να σημειώσει. Εξάλλου, δεν απευθύνομαι τόσο σ' αυτόν τον αναγνώστη, ούτε και απολογούμαι επειδή εξασκούμαι στον κόμβο που ξελύνω.

Il est à prendre à la première scène, où Lol est de son amant proprement dérobée, c'est-à-dire qu'il est à suivre dans le thème de la robe, lequel ici supporte le fantasme où Lol s'attache le temps d'après, d'un au-delà dont elle n'a pas su trouver le mot, ce mot qui, refermant les portes sur eux trois, l'eût conjointe au moment où son amant eût enlevé la robe noire de la femme et dévoilé sa nudité. Ceci va-t-il plus loin ? oui, à l'indicible de cette nudité qui s'insinue à remplacer son propre corps. Là tout s'arrête.

N'est-ce pas assez pour que nous reconnaissions ce qui est arrivé à Lol, et qui révèle ce qu'il en est de l'amour ; soit de cette image, image de soi dont l'autre vous revêt et, qui vous habille, et qui vous laisse quand vous en êtes dérobée, quoi être sous ?

Qu'en dire quand c'était ce soir-là, Lol toute à votre passion de dix-neuf ans, votre prise de robe et que votre nudité était dessus, à lui donner son éclat ?

Ce qui vous reste alors, c'est ce qu'on disait de vous quand vous étiez petite, que vous n'étiez jamais bien là.

Mais qu'est-ce donc que cette vacuité ? Elle prend alors un sens : vous fûtes, oui, pour une nuit jusqu'à l'aurore où quelque chose à cette place a lâché : le centre des regards.

Que cache cette locution ? Le centre, ce n'est pas pareil sur toutes les surfaces. Unique sur un plateau, partout sur une sphère, sur une surface plus complexe ça peut faire un drôle de noeud. C'est le nôtre.

Ας το πιάσουμε απ' την πρώτη σκηνή, εκεί όπου, κυριολεκτικά, η Λολ ληστεύεται⁶ απ' τον εραστή της, δηλαδή ας ακολουθήσουμε τη θεματική του φορέματος, που εδώ στηρίζει τη φαντασίωση στην οποία πιάνεται η Λολ σ' έναν μετέπειτα χρόνο, σ' ένα πέραν στο οποίο δεν μπόρεσε να βρει τη λέξη, αυτή τη λέξη που, κλείνοντας τις πόρτες σ' αυτούς τους τρεις, πιθανόν να τη συνέδεε με τη στιγμή που ο εραστής της τής έβγαλε το φόρεμα, το μαύρο φόρεμα της γυναίκας και αποκάλυψε τη γύμνια της. Μήπως αυτό μας οδηγεί πιο μακριά; Ναι, στο ανείπωτο αυτής της γυμνότητας η οποία υπαινίσσεται πιως αντικαθιστά το ίδιο της το σώμα. Τα πάντα σταματούν εκεί.

Δεν είναι άραγε αρκετά ώστε να αναγνωρίσουμε αυτό που συνέβη στη Λολ, και που υποδηλώνει περί τίνος πρόκειται στον έρωτα; Δηλαδή γι' αυτήν την εικόνα, εικόνα εαυτού με την οποία ο άλλος σας περιβάλει και η οποία σας ντύνει, και η οποία σας εγκαταλείπει όταν σας τη στερούν, άραγε, τι είναι από κάτω;

Τι μπορεί να ειπωθεί για εκείνη τη βραδιά, Λολ εξολοκλήρου μέσα στο πάθος των δεκαεννιά σας χρόνων, η αφαίρεση του φορέματος σας και η γύμνια σας ήταν πάνω του, για να του δώσει τη λάμψη του;

Αυτό λοιπόν που μένει, είναι εκείνο που λέγανε και για εσάς όταν ήσασταν μικρή, ότι, δηλαδή, ποτέ δεν ήσασταν πραγματικά εκεί.

Τι όμως να είναι άραγε αυτή η κενότητα; Λαμβάνει τότε ένα νόημα: ήσασταν, ναι, για μια νύχτα έως την αυγή, όταν κάτι σ' εκείνη τη θέση χαλάρωσε: το κέντρο των βλεμμάτων.

Τι κρύβει αυτή η φράση; Το κέντρο, δεν είναι ίδιο για όλες τις επιφάνειες. Μοναδικό σ' έναν δίσκο, παντού σε μια σφαίρα, και σε μια πιο περίπλοκη επιφάνεια μπορεί να καταστεί ένας αλλόκοτος κόμβος. Πρόκειται για το δικό μας.

Car vous sentez qu'il s'agit d'une enveloppe à n'avoir plus ni dedans, ni dehors, et qu'en la couture de son centre se retournent tous les regards dans le vôtre, qu'ils sont le vôtre qui les sature et qu'à jamais, Lol, vous réclamerez à tous les passants. Qu'on suive Lol saisissant au passage de l'un à l'autre ce talisman dont chacun se décharge en hâte comme d'un danger : le regard.

Tout regard sera le vôtre Lol, comme Jacques Hold fasciné se dira pour lui-même prêt à aimer « toute Lol ».

Il est une grammaire du sujet où recueillir ce trait génial il reviendra sous une plume qui l'a pointé pour moi. Qu'on vérifie, ce regard est partout dans le roman. Et la femme de l'événement est bien facile à reconnaître de ce que Marguerite Duras la dépeint comme non-regard.

J'enseigne que la vision se scinde entre l'image et le regard, que le premier modèle du regard est la tache d'où dérive le radar qu'offre la coupe de l'œil à l'étendue.

Du regard, ça s'étale au pinceau sur la toile, pour vous faire mettre bas le vôtre devant l'œuvre du peintre.

On dit que ça vous regarde, de ce qui requiert votre attention. Mais c'est plutôt l'attention de ce qui vous regarde qu'il s'agit d'obtenir. Car de ce qui vous regarde sans vous regarder, vous ne connaissez pas l'angoisse.

C'est cette angoisse qui saisit Jacques Hold quand, de la fenêtre de l'hôtel de passe où il attend Tatiana, il découvre, à la lisière du champ de seigle en face, Lol couchée.

Διότι, αντιλαμβάνεστε ότι πρόκειται για ένα περίβλημα που δεν έχει πλέον ούτε μέσα, ούτε έξω, και ότι στη ραφή του κέντρου του έχουν συγκλίνει όλα τα βλέμματα στο δικό σας, ότι αυτά είναι το δικό σας που τα έχει κορέσει και ότι για πάντα Λολ θα τα απαιτείτε από κάθε περαστικό. Ας παρακολουθήσουμε τη Λολ να συλλαμβάνει στο πέρασμα αυτού του φυλαχτού απ' τον έναν στον άλλον, από το οποίο καθένας σπεύδει να απαλλαγεί σαν να ήταν ένας κίνδυνος: το βλέμμα.

Κάθε βλέμμα θα είναι το δικό σας Λολ, όπως ο Ζακ Χολντ γιοτευμένος θα πει για τον εαυτό του έτοιμος να αγαπήσει «κάθε Λολ».

Πρόκειται για μια γραμματική του υποκειμένου όπου συλλέγεται αυτό το ευφυές γνώρισμα και θα επανέλθει μέσα από μια πέννα η οποία και μου το κατέδειξε. Ας το επαληθεύσουμε, αυτό το βλέμμα βρίσκεται παντού στο μυθιστόρημα. Και πολύ εύκολα αναγνωρίζουμε τη γυναίκα του συμβάντος καθότι η Μαργκερίτ Ντυράς την απεικονίζει ως μη-βλέμμα.

Διδάσκω ότι η όραση συνιστά σχάση μεταξύ της εικόνας και του βλέμματος, και ότι το πρώτο μοντέλο του βλέμματος είναι η κηλίδα απ' την οποία προκύπτει το ραντάρ που προσφέρει η τομή του ματιού στην έκταση [του χώρου].

Ως προς το βλέμμα, αυτό απλώνεται με πινέλο πάνω στον καμβά, για να σας κάνει να φέρετε⁷ το δικό σας ενώπιον του έργου του ζωγράφου.

Λέμε ότι αυτό σας κοιτά, λόγω του ότι τραβάει την προσοχή σας. Όμως, μάλλον είναι η προσοχή αυτού που σας κοιτά που θέλετε να τραβήξετε. Διότι δεν γνωρίζετε το άγχος αναφορικά μ' αυτό που σας κοιτάζει δίχως να σας κοιτά.

Πρόκειται για το άγχος που καταλαμβάνει τον Ζακ Χόλντ, όταν, απ' το παράθυρο του ξενοδοχείου ημιδιαμονής όπου εκείνος περιμένει την Τατιάνα, ανακαλύπτει την Λολ ξαπλωμένη απέναντι στην άκρη του σικαλοχώραφου.

Son agitation panique, violente ou bien rêvée, aurez-vous le temps de la porter au registre du comique, avant qu'il se rassure significativement, de se dire que Lol le voit sans doute. Un peu plus calme seulement, à former ce second temps qu'elle se sache vue de lui.

Encore faudra-t-il qu'il lui montre, propitiatore à la fenêtre Tatiana, sans plus s'émouvoir de ce que celle-ci n'a rien remarqué, cynique de l'avoir déjà à la loi de Lol sacrifiée, puisque c'est dans la certitude d'obéir au désir de Lol qu'il va, d'une vigueur décuplée, besogner son amante, la chavirant de ces mots d'amour dont il sait que c'est l'autre qui ouvre les vannes, mais de ces mots lâches dont il sent aussi qu'il n'en voudrait pas pour elle.

Surtout ne vous trompez pas sur la place ici du regard. Ce n'est pas Lol qui regarde, ne serait-ce que de ce qu'elle ne voit rien. Elle n'est pas le voyeur. Ce qui se passe la réalise.

Là où est le regard, se démontre quand Lol le fait surgir à l'état d'objet pur, avec les mots qu'il faut, pour Jacques Hold, encore innocent.

« Nue, nue sous ses cheveux noirs », ces mots de la bouche de Lol engendrent le passage de la beauté de Tatiana à la fonction de tache intolérable qui appartient à cet objet.

Cette fonction est incompatible avec le maintien de l'image narcissique où les amants s'emploient à contenir leur énamoration, et Jacques Hold aussitôt en ressent l'effet.

Dès lors il est lisible que, voués à réaliser le fantasme de Lol, ils seront de moins en moins l'un et l'autre.

Την έντονη ταραχή του, είτε σφοδρή είτε όντως ονειρεμένη, θα έχετε τον χρόνο να την ανάγετε στο πεδίο του κωμικού, προτού καθησυχαστεί αισθητά, λέγοντας στον εαυτό του ότι η Λολ, μάλλον, τον βλέπει. Ελάχιστα πιο ήρεμος, ώστε να σχηματιστεί αυτός ο δεύτερος χρόνος όπου εκείνη ξέρει ότι αυτός τη βλέπει.

Επιπλέον, θα χρειαστεί να της δείξει στο παράθυρο την Τατιάνα, εξιλαστήριο θύμα, δίχως να συγκινηθεί απ' το γεγονός ότι εκείνη [η Τατιάνα] δεν είχε παρατηρήσει τίποτε, κυνικός επειδή την έχει ήδη θυσιάσει στον νόμο της Λολ, διότι μέσω της βεβαιότητας υπακούει στην επιθυμία της Λολ και πάει, με δεκαπλάσιο σφρίγος, να πλαγιάσει με την ερωμένη του, ρίχνοντάς την μ' αυτά τα ερωτικά λόγια των οποίων τους κρουνούς, ξέρει ότι είναι η άλλη [η Λολ] που τους ανοίγει, όμως [πρόκειται] για λόγια δειλά που κι ίδιος νιώθει ότι δεν θα τα ήθελε για εκείνην.

Πάνω απ' όλα μην εξαπατάστε, εδώ, ως προς τη θέση του βλέμματος. Δεν είναι η Λολ που κοιτάζει, απ' το γεγονός και μόνον ότι αυτή δεν βλέπει τίποτα. Δεν είναι αυτή η ηδονοβλεψίας. Αυτό που συμβαίνει την πραγματώνει.

Το βλέμμα καταδεικνύεται εκεί όπου βρίσκεται όταν η Λολ το κάνει να αναδυθεί στο καθεστώς του καθαρού αντικειμένου, με τις λέξεις που πρέπει, για τον Ζακ Χολντ, [που είναι] ακόμη αθώος.

«Γυμνή, γυμνή κάτω από τα μαύρα της μαλλιά», αυτές οι λέξεις από το στόμα της Λολ δημιουργούν το πέρασμα από την ομορφιά της Τατιάνας στη λειτουργία της αφόρητης κηλίδας που αρμόζει σ' αυτό το αντικείμενο.

Ετούτη η λειτουργία είναι ασύμβατη με τη διατήρηση της ναρκισσιστικής εικόνας όπου οι εραστές καταγίνονται στο να συγκρατήσουν τον έρωτά τους, και ο Ζακ Χόλντ αισθάνεται αμέσως την επίπτωση.

Μπορεί κανείς να διαβάσει καθαρά ότι, εφεξής, ταγμένοι να πραγματώσουν τη φαντασίωση της Λολ, θα υπάρχουν όλοι και λιγότερο ο ένας κι ο άλλος.

Ce n'est pas, manifeste dans Jacques Hold, sa division de sujet qui nous retiendra plus longtemps, c'est ce qu'il est dans l'être à trois où Lol se suspend, plaquant sur son vide le « je pense » de mauvais rêve qui fait la matière du livre. Mais, ce faisant, il se contente de lui donner une conscience d'être qui se soutient en dehors d'elle, en Tatiana.

Cet être à trois pourtant, c'est bien Lol qui l'arrange. Et c'est pour ce que le « je pense » de Jacques Hold vient hanter Lol d'un soin trop proche, à la fin du roman sur la route où il l'accompagne d'un pèlerinage au lieu de l'événement, – que Lol devient folle.

Dont en effet l'épisode porte des signes, mais dont j'entends faire état ici que je le tiens de Marguerite Duras.

C'est que la dernière phrase du roman ramenant Lol dans le champ de seigle, me paraît faire une fin moins décisive que cette remarque.

Où se devine la mise en garde contre le pathétique de la compréhension. Être comprise ne convient pas à Lol, qu'on ne sauve pas du ravisement.

Plus superflu reste mon commentaire de ce que fait Marguerite Duras en donnant existence de discours à sa créature.

Car la pensée même où je lui restituerais son savoir, ne saurait l'encombrer de la conscience d'être dans un objet, puisque cet objet, elle l'a déjà récupéré par son art.

C'est là le sens de cette sublimation dont les psychanalystes sont encore étourdis de ce qu'à leur en léguer le terme, Freud soit resté bouche cousue.

Δεν θα σταθούμε παραπάνω στον έκδηλο υποκειμενικό διχασμό του Ζακ Χολντ, αλλά σ' αυτό που συνιστά μέσα στο είναι με τρεις απ' όπου κρατιέται η Λολ, επιθέτοντας στο κενό της το «νομίζω»⁸ του κακού ονείρου που συνιστά την ύλη του βιβλίου. Όμως, μ' αυτόν τον τρόπο, [ο Χολντ] αρκείται να της δώσει μια συνείδηση του είναι, η οποία στηρίζεται έξω απ' αυτήν, στην Τατιάνα.

Εντούτοις, είναι, βεβαίως η Λολ που διευθετεί αυτό το είναι με τρεις. Και γι' αυτόν τον λόγο το «σκέπτομαι» του Ζακ Χολντ καταδιώκει την Λολ, με μια φροντίδα υπερβολικά στενή, και γι' αυτό, στο τέλος του διηγήματος, στον δρόμο όπου τη συνοδεύει σ' ένα προσκύνημα στον τόπο του συμβάντος, η Λολ τρελαίνεται.

Πράγματι, το επεισόδιο φέρει σημάδια, όμως σκοπεύω να παρουσιάσω εδώ ότι μου δόθηκε απ' την Μαργκερίτ Ντυράς.

Και μου φαίνεται ότι η τελευταία φράση του διηγήματος, επαναφέροντας την Λολ στο χωράφι με τη σίκαλη, αποτελεί ένα τέλος λιγότερο καθοριστικό απ' αυτήν την παρατήρηση.

Μαντεύει κανείς την προειδοποίηση ενάντια στο αξιολύπητο της κατανόησης. Η κατανόηση δεν αρμόζει στην Λολ, διότι δεν τη σώζει απ' τη σαγήνευση.

Ο σχολιασμός μου παραμένει περισσότερο περιττός απ' όσα κάνει η Μαργκερίτ Ντυράς δίνοντας υπόσταση λόγου στο δημιούργημά της.

Επειδή, ακόμα και η σκέψη με την οποία θα της επέστρεφα τη γνώση της, δεν θα της δημιουργούσε συμφόρηση με τη συνείδηση να είναι μέσα σ' ένα αντικείμενο, εφόσον αυτό το αντικείμενο, το έχει ήδη ανακτήσει μέσω της τέχνης της.

Να ποιο είναι το νόημα αυτής της μετουσίωσης που αλαλιάζει ακόμη τους ψυχαναλυτές, γιατί ναι μεν ο Φρόιντ τους κληροδότησε τον όρο, αλλά κράτησε δε το στόμα του κλειστό.

Seulement les avertissant que la satisfaction qu'elle emporte n'est pas à prendre pour illusoire.

Ce n'était pas parler assez fort sans doute, puisque, grâce à eux, le public reste persuadé du contraire. Préservé encore, s'ils n'en viennent pas à professer que la sublimation se mesure au nombre d'exemplaires vendus pour l'écrivain.

C'est que nous débouchons ici sur l'éthique de la psychanalyse, dont l'introduction dans mon séminaire fut la ligne de partage pour la planche fragile de son parterre.

C'est devant tous pourtant qu'un jour je confessais avoir tenu, toute cette année, la main serrée dans l'invisible, d'une autre Marguerite, celle de l'*Heptaméron*. Il n'est pas vain que je rencontre ici cette éponymie.

C'est qu'il me semble naturel de reconnaître en Marguerite Duras cette charité sévère et militante qui anime les histoires de Marguerite d'Angoulême, quand on peut les lire, décrassé de quelques-uns des préjugés dont le type d'instruction que nous recevons a pour mission expresse de nous faire écran à l'endroit de la vérité.

Ici l'idée de l'histoire « galante ». Lucien Febvre a tenté dans un ouvrage magistral d'en dénoncer le leurre.

Et je m'arrête à ce dont Marguerite Duras me témoigne d'avoir reçu de ses lecteurs, un assentiment qui la frappe unanime à porter sur cette étrange façon d'amour : celle que le personnage dont j'ai marqué qu'il remplit ici la fonction non du récitant, mais du sujet, mène en offrande à Lol, comme tierce assurément loin d'être tierce exclue.

Προειδοποιώντας τους μόνον ότι η ικανοποίηση που επιφέρει η μετουσίωση, δεν πρέπει να θεωρείται της τάξεως της αυταπάτης.

Μάλλον δεν το είπε αρκετά δυνατά, εφόσον χάρη σ' αυτούς, το κοινό παραμένει πεπεισμένο για το αντίθετο. Και πάλι καλά που δεν φτάνουν ακόμα και μέχρι το σημείο να πρεσβεύουν ότι η μετουσίωση μετριέται με τον αριθμό αντιτύπων που πούλησε ο συγγραφέας.

Σ' αυτό το σημείο, καταλήγουμε στην ηθική της ψυχανάλυσης, που η εισαγωγή της στο σεμινάριό μου αποτέλεσε τη διαχωριστική γραμμή για την εύθραυστη σανίδα της πλατείας [του ακροατηρίου] της.

Εντούτοις, ενώπιον όλων σας μια ημέρα εξομολογήθηκα ότι κρατούσα όλον εκείνο τον χρόνο, αόρατα, σφιχτά το χέρι, μιας άλλης Μαργκερίτ, αυτής του *Επταήμερον*. Να συναντώ εδώ αυτό το όνομα δεν είναι μάταιο.

Διότι, μου φαίνεται φυσικό να αναγνωρίσουμε στην Μαργκερίτ Ντυράς αυτή τη στρατευμένη και αυστηρή φιλανθρωπία που εμψυχώνει όλες τις ιστορίες της Μαργκερίτ της Ανγκουλέμ, όταν μπορούμε να τις διαβάσουμε, απαλλαγμένες από κάποιες προκαταλήψεις ότι το είδος της διδασκαλίας που λαμβάνουμε είναι ειδικά σχεδιασμένο για να αποτελέσει παραπέτασμα απ' τον τόπο της αλήθειας.

Εδώ βρίσκεται η ιδέα της «αβρής» ιστορίας. Ο Λισιέν Φεβρ προσπάθησε να καταγγείλει την πλάνη σ' ένα έργο αριστοτεχνικό.

Και σταματάω σε ότι η Μαργκερίτ Ντυράς μου μαρτυρά ότι έλαβε απ' τους αναγνώστες της, [δηλαδή] μια συγκατάθεση που την εκπλήσσει και της φαίνεται ομόφωνη ως προς αυτόν τον παράξενο τρόπο αγάπης: εκείνον, που ο χαρακτήρας για τον οποίο έχω επισημάνει ότι εδώ εκπληρώνει τη λειτουργία όχι του αφηγητή αλλά του υποκειμένου, φέρει ως προσφορά στη Λολ, ως τρίτη και ασφαλώς πόρρω απέχει απ' το να είναι αποκλεισμένη τρίτη.

Je m'en réjouis comme d'une preuve que le sérieux garde encore quelque droit après quatre siècles où la momerie s'est appliquée à faire virer par le roman la convention technique de l'amour courtois à un compte de fiction, et masquer seulement le déficit, à laquelle cette convention paraît vraiment, de la promiscuité du mariage.

Et le style que vous déployez, Marguerite Duras, à travers votre Heptaméron, eût peut-être facilité les voies où le grand historien que j'ai nommé plus haut, s'efforce à comprendre l'une ou l'autre de ces histoires qu'il tient pour ce qu'elles nous sont données ; pour être des histoires vraies.

Tant de considérations sociologiques qui se réfèrent aux variations d'un temps à l'autre de la peine de vivre sont de peu auprès de la relation de la structure qu'à être de l'Autre, le désir soutient à l'objet qui le cause.

Et l'aventure exemplaire qui fait, se vouer jusqu'à la mort l'Amador de la nouvelle X, qui n'est pas un enfant de chœur, à un amour, pas du tout platonique pour être un amour impossible, lui fût parue une énigme moins opaque à n'être pas vue à travers les idéaux de l'*happy end* victorien.

Car la limite où le regard se retourne en beauté, je l'ai décrite, c'est le seuil de l'entre-deux-morts, lieu que j'ai défini et qui n'est pas simplement, ce que croient ceux qui en sont loin : le lieu du malheur.

Χαίρομαι γι' αυτό σαν να πρόκειται για μια απόδειξη ότι η σοβαρότητα εξακολουθεί ακόμη να έχει κάποιο δικαίωμα μετά από τέσσερις αιώνες κατά τους οποίους οι θεατρινισμοί μόχθησαν ώστε μέσω του μυθιστορήματος να μεταφερθεί η τεχνική σύμβαση του ιπποτικού έρωτα στον λογαριασμό της μυθοπλασίας, και να συγκαλύψει μονάχα το έλλειμμα το οποίο αυτή η σύμβαση αντιμετωπίζει, δηλαδή τον συγχρωτισμό του γάμου.

Και το στυλ που ξετυλίγετε, Μαργκερίτ Ντυράς, μέσω του δικού σας Επταήμερου, ίσως να είχε διευκολύνει τις οδούς όπου ο μεγάλος ιστορικός, τον οποίο κατονόμασα πιο πριν, προσπαθεί να κατανοήσει την μια ή την άλλη απ' αυτές τις ιστορίες τις οποίες θεωρεί ως αυτό που μας δόθηκαν, σαν να πρόκειται για αληθινές ιστορίες.

Τόσες κοινωνιολογικές θεωρήσεις που αναφέρονται στις διαφοροποιήσεις απ' τη μια εποχή στην άλλη σχετικά με την οδύνη της ζωής, είναι ισχνές αναφορικά με τη σχέση της δομής που, όντας του Άλλου, υποστηρίζει η επιθυμία προς το αντικείμενο αίτιο της.

Και η παραδειγματική περιπέτεια που κάνει τον Αμαντόρ του δέκατου διηγήματος, ο οποίος δεν είναι και κανένα παπαδοπαίδι, να αφιερώνεται μέχρι θανάτου σ' έναν έρωτα, ουδόλως πλατωνικό επειδή είναι ένας αδύνατος έρωτας, θα του είχε φανεί ένα αίνιγμα λιγότερο αδιαφανές αν δεν το έβλεπε μέσα απ' τα ιδανικά του βικτωριανού *happy end*.

Διότι το όριο όπου το βλέμμα μεταστρέφεται σε ομορφιά, το έχω περιγράψει ήδη, είναι το κατώφλι τού μεταξύ δυο θανάτων, τόπος που όρισα και ο οποίος δεν είναι απλά αυτό που πιστεύουν όσοι απέχουν απ' αυτόν: ο τόπος της δυστυχίας.

C'est autour de ce lieu que gravitent, m'a-t-il semblé pour ce que je connais de votre œuvre Marguerite Duras, les personnages que vous situez dans notre commun pour nous montrer qu'il en est partout d'aussi nobles que gentils hommes et gentes dames le furent aux anciennes parades, aussi vaillants à foncer, et fussent-ils pris dans les ronces de l'amour impossible à domestiquer, vers cette tache, nocturne dans le ciel, d'un être offert à la merci de tous..., à dix heures et demie du soir en été.

Sans doute ne sauriez-vous secourir vos créations, nouvelle Marguerite, du mythe de l'âme personnelle. Mais la charité sans grandes espérances dont vous les animez n'est-elle pas le fait de la foi dont vous avez à revendre, quand vous célébrez les noces taciturnes de la vie vide avec l'objet indescriptible.

Jacques Lacan

Νομίζω, εξ όσων γνωρίζω από το έργο σας Μαργκερίτ Ντυράς, ότι γύρω απ' αυτόν τον τόπο περιστρέφονται τα πρόσωπα που θέτετε στους κοινούς ανθρώπους, για να μας δείξετε ότι υπάρχουν παντού τόσο γενναίοι και ευγενικοί άντρες και ωραίες κυρίες όσο υπήρξαν στις παρελάσεις παλαιότερων εποχών, εξίσου ανδρείοι για να ορμήσουν, κι ας ήταν πιασμένοι στα πλοκάμια ενός αδύνατου να εξημερωθεί έρωτα, [παρελάσεις] προς αυτή την κηλίδα, νυχτερινή στον ουρανό, ενός είναι που προσφέρεται στο έλεος όλων..., στις δέκα και μισή το καλοκαιρινό βράδυ.

Μάλλον, δεν θα μπορούσατε να συντρέξετε τα πλάσματα σας, νέα Μαργκερίτ, απ' τον μύθο της προσωπικής ψυχής. Όμως, η φιλανθρωπία χωρίς μεγάλες προσδοκίες με την οποία τα εμψυχώνετε, [μήπως] δεν είναι το γεγονός της πίστης την οποία έχετε άφθονη, όταν γιορτάζετε τον σιωπηλό γάμο της κενής ζωής με το απερίγραπτο αντικείμενο.

Ζακ Λακάν

¹ Το παρόν κείμενο δημοσιεύτηκε αρχικά στα «*Tetradia Renaud-Barrault*», n° 52, εκδόσεις Gallimard, Παρίσι, 1965, σελ. 7-15, έπειτα στο «*Marguerite Duras*», εκδόσεις Albatros, Παρίσι, 1975, σελ. 7-15 και τέλος στα «*Άλλα Γραπτά*», εκδόσεις, Seuil, Παρίσι, 2001, σελ.191-197.

² Στα ελληνικά το βιβλίο της Μαργκερίτ Ντιράς έχει μεταφραστεί και εκδοθεί με τον τίτλο «Το μακρύ ταξίδι στη μοναξιά της Λόλα Στάιν» από τις εκδόσεις Εξάντας το 1983.

³ Η λέξη *ravissement* επεκτείνεται σε μια βεντάλια σημασιών όπως συναρπασμός, αρπαγμός, λεηλάτηση, ερήμωση, αφανισμός, εκπόρθηση, έκσταση, διακατοχή, σαγήνευση, ανάληψη στους ουρανούς. Διακρίνουμε την ένταση, τη βία που ενυπάρχει σε αυτές τις σημασιοδοτήσεις. Αντηχεί μια δριμύτητα, μια σφοδρότητα. Χρησιμοποιείται στον μυστικισμό παραπέμποντας σε μια μορφή έκστασης όπου κάποιος διακατέχεται, βρίσκεται υπό την κατοχή, είναι συναρπασμένος από την ακαταμάχητη δύναμη του θεού.

Προέρχεται από το ρήμα *ravir* που επίσης έχει μια ευρεία γκάμα σημασιών, όπως: απολαμβάνω, χαίρομαι αλλά και αρπάζω, απάγω καθώς και απογυμνώνω, αποστερώ από κάποιον κάτι (την τιμή μιας γυναίκας, το αξίωμα του βασιλιά).

⁴ *Jeu de la mourre* σημαίνει παιχνίδι της μόρρας και συνηχεί με τη φράση *jeu de l'amour* που θα πει παιχνίδι της αγάπης. Η μόρρα είναι παιχνίδι χεριών που παιζόταν από τους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους. Σήμερα είναι, πλέον, δημοφιλές στην Ιταλία. Παίζεται με τα χέρια και παίρνουν μέρος δύο και περισσότεροι παίκτες. Οι παίκτες κάνοντας μια αστραπιάία κίνηση σχηματίζουν με τα δάχτυλα της παλάμης του δεξιού χεριού έναν αριθμό, ενώ παράλληλα προσπαθούν να μαντέψουν φωναχτά τον αριθμό του αντίπαλου. Στη σημερινή εκδοχή του παιχνιδιού, το αριστερό χέρι κρύβεται πίσω από την πλάτη του παίκτη, ενώ στην αρχαιότητα κρατούσαν με αυτό ένα δόρυ.

⁵ Το ρήμα *se douloir*, απαντάται συχνά κατά τον Μεσαίωνα και σημαίνει υποφέρω περισσότερο ηθικά παρά σωματικά. Ο Apollinaire το αναβίωσε στο ποίημα *Guetteur mélancolique*. Ο Λακάν την ανασύρει προσφέροντας, έτσι, μια λέξη γι' αυτήν την ανείπωτη οδύνη της Λολ που αφορά στο δύο, αφού το *deux* σημαίνει και υποφέρω και δύο.

⁶ Η λέξη *dérober* προέρχεται από το ρήμα *dérober* που σημαίνει κλέβω, ληστεύω. Όμως εμπειριέχει τη λέξη *robe* που είναι το φόρεμα. Το Derober ακούγεται και ως ξεγυμνώνω. Το θέμα του φορέματος αποτελεί κομβικό σημείο στην ιστορία της Λολ.

⁷ *mettre base*: έκφραση που χρησιμοποιείται για την γέννα κάποιου ζώου, σημαίνει όμως και χαμηλώνω, μειώνω.

⁸ Μεταφράζουμε το *je pense* με το ρήμα νομίζω ώστε να αποδοθεί η κατάσταση της Λολ που είναι αυτή της απουσίας. Δεν είναι παρούσα, βρίσκεται, περιφέρεται στη ζωή της ώντας απούσα. Όμως δεν πρέπει να παραληφθεί η διάσταση του σκέφτομαι και της λακανικής επεξεργασίας πάνω στο καρτεσιανό *cogito* και τη θέση του υποκειμένου.